

Naukowcy i działacze społeczni o antysemityzmie

Dyskusje gości z pięciu kontyentów w Warszawie

Natalia Sineaeva-Pankowska

W dniach 15-18 października 2012 roku w Instytucie Historii PAN odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa o problemie antysemityzmu i dyskryminacji mniejszości narodowych na świecie „Probing the Limits of Tolerance”. Konferencja była współorganizowana przez Uniwersytet w Tel Awiwie i jego wieloletniego partnera – Stowarzyszenie Nigdy Więcej.

i rabin Gil Nativ z Beit Warszawa. Środowiska akademickie reprezentowali m.in. prof. Eleonora Bergman, dr Grzegorz Krzywiec, dr Michał Bilewicz, prof. Ireneusz Krzemiński, dr Tomasz Wiślicz, dr Małgorzata Pakier i dr Nili Amit. Historyczna konferencyjna sala im. Joachima Lelewela podczas pierwszej, uroczystej sesji była pełna. Do ostatniego momentu oczekiwano na przybycie byłego prezydenta Polski Aleksandra Kwaśniewskiego, który niestety nie mógł pojawić się na otwarciu. W tym czasie brał udział w spotkaniu Brukseli, zorganizowanym przez Europejską Radę ds. Tolerancji i Pojednania, której jest przewodniczącym. Skierował jednak do uczestników konferencji w Warszawie list, w którym podkreślił swoje zainteresowanie tematem i poparcie dla poglądów antyrasistowskich. W liście, który odczytała prof. Dina Porat, prezydent Kwaśniewski wyraził dumę z faktu, że Warszawa stała się miejscem, gdzie dyskutowane są kwestie walki z nietolerancją i antysemityzmem.

Po oficjalnej części otwarcia odbyła się dwugodzinna dyskusja o ewolucji antysemityzmu w Polsce, w której wzięli udział dr Maciej Kozłowski, wicedyrektor Departamentu Afryki i Bliskiego Wschodu w MSZ, były ambasador Polski w Izraelu, a także prof. Dariusz Stola z ISP PAN, prof. Paweł Śpiewak, dyrektor Żydowskiego Instytutu Historycznego i prof. Aleksander Smolar, prezes Fundacji im. Stefana Batorego. Paweł Śpiewak jest autorem książki o żydokomunie. „Żydokomuna” to mit, który istnieje nie tylko w Polsce, ale w całej Europie Wschodniej; główny jego sens polega na tym, by oskarżyć żydowską mniejszość o ustanowienie komunizmu, częściowo usprawiedliwić zbrodnie Holokaustu i jednocześnie poprawić wizerunek własnej nacji, która według mitu ucierpiała najbardziej ze wszystkich. Dzisiaj mit ten stał się głównym instrumentem ideologii radykalnie prawicowej i nacjonalistycznej. Książka Śpiewaka była ważnym przyczynkiem do dyskusji. Podczas debaty mówiono też o tym, że – chociaż kultura antysemityzmu i ksenofobii jest wciąż silnie reprezentowana w dyskursie publicznym i politycznym, w internecie i na stadionach – są również pozytywne zmiany, które choć powoli, wyraźnie następują. Tak, na przykład, dyskusja o udziałzie etnicznych Polaków w zbrodniach w Jedwabnem i Kielcach weszła już na inny poziom, gdzie rzadkością jest pełne negowania tych zbrodni. Można

Warszawa
Prof. Dina Porat podczas wystąpienia na konferencji „Probing the Limits of Tolerance”.
Fot. N. Sineaeva-Pankowska

W konferencji wzięło udział ponad 50 ekspertów ze środowisk akademickich oraz wspólnot żydowskich z różnych państw – m.in. Izraela, Anglii, Szwajcarii, Łotwy, Rosji, Kanady, Meksyku, Brazylii i Australii. Na otwarciu konferencji występowali podsekretarz stanu w MSZ dr Beata Stelmach, specjalny przedstawiciel departamentu stanu USA ds. Holokaustu Douglas A. Davidson, przedstawicielka Uniwersytetu w Tel Awiwie i główny historyk Yad Vashem prof. Dina Porat, przedstawiciel Stowarzyszenia Nigdy Więcej i wykładowca Collegium Civitas dr hab. Rafał Pankowski oraz dyrektor Instytutu Historii PAN prof. Wojciech Kriegseisen. Na otwarciu byli obecni m.in. ambasador Izraela Zvi Rav-Ner, ambasador Szwecji Staffan Herrström, ambasador Niemiec Rüdiger Freiherr von Fritsch, sekretarz ds. politycznych ambasady USA Elizabeth Shackelford, pierwszy radca i konsul generalny ambasady Wielkiej Brytanii Jessica Glover

też zauważyć zainteresowanie Polaków kulturą żydowską i swoją wielokulturową historią. Podkreślił to w swoim wystąpieniu Rafał Pankowski.

Następne dwa dni konferencji wypełnione były dyskusjami teoretycznymi i praktycznymi. Wiele debat dotyczyło pamięci o Holokauście i kwestii negacjonizmu. Podkreślano, że to, co dzisiaj obserwujemy stanowi eksplozję różnych typów pamięci oraz pamięci różnych narodów, które często konkurują między sobą o to, kto najbardziej cierpiał. Ciekawy przykład tego zjawiska został zaprezentowany w wystąpieniu o nowym Muzeum Praw Człowieka w Kanadzie. Z jednej strony, można podkreślić nowoczesność i progresywność idei takiego muzeum, gdzie będą

zaprezentowane narracje różnych narodów i historie totalitaryzmów ubiegłego wieku. Z drugiej strony, to przykład tego, jak pamięć może stać się areną walki, która przeciwstawia sobie „żydowską” i „uniwersalną” pamięć o Zagładzie jako wyjątkowym wydarzeniu. Choć można mówić o uniwersalnych cechach Holokaustu i o tym, że aby lepiej zrozumieć to zjawisko, ważne jest, by wiedzieć o innych tragediach i analizować je w kontekście wspólnym, ale pamięć nie powinna być areną walki, gdzie główną rolę gra nacjonalizm etniczny różnych narodów.

W innych wystąpieniach mówiono o tym, jak ciężko kształtuje się pamięć o Holokauście w Mołdawii, na Łotwie, gdzie można było spotkać wysoki poziom kolaboracjonizmu w czasach drugiej wojny światowej i dzisiaj w dużym stopniu zaznacza się niechęć do przyznania tego faktu. Była wspomniana Rosja i antysemickie mity, które w ostatnich czasach zostały rozpowszechnione w tym kraju. Słynny profesor z Tel Awiwu, znawca Europy Wschodniej Rafi Vago mówił o tym, że obecnie możemy zauważyć dwa procesy. Z jednej strony, powstanie oraz rozwój nacjonalistycznych i rasistowskich partii, np. na Węgrzech. Ksenofobię wobec mniejszości narodowych, najbardziej przeciwko Romom, ale również innym, wzrost antysemityzmu. Z drugiej strony,

państwa regionu częściowo przepracowały swoją przeszłość i uznały jej najgorsze momenty (np. przez narodowe dni pamięci Holokaustu, pozytywny proces instytucjonalizacji pamięci, widoczny np. w Rumunii).

Na konferencji prezentowano również wyniki badań o antysemityzmie w różnych krajach. Podkreślano, że w przypadku kogoś, kto jest antysemitą, większe jest prawdopodobieństwo, że jest też nastawiony przeciwko innym mniejszościom etnicznym, religijnym, seksualnym. Prezentowano dobre praktyki i doświadczenia walki z antysemityzmem i ciekawe przykłady działania na rzecz wielokulturowości (wystąpienie Jeremy Jonesa z Australii). Anna Gibel z Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie oraz Mike Whine z Community Security Trust z Anglii mówili o międzynarodowych mechanizmach oraz o działaniach w tym kierunku międzynarodowej organizacji OBWE. Ronald Eissens z międzynarodowej sieci do walki przeciwko antysemityzmowi i ksenofobii w Internecie INACH (International Network Against Cyber Hate) opowiadał o działalności swojej organizacji, o tym, jak współpracują partnerzy INACH w różnych państwach i jak czasami udaje się zamykać rasistowskie strony internetowe, które zmieniają providerów w różnych krajach. W Polsce od wielu lat partnerem INACH jest Stowarzyszenie Nigdy Więcej.

W tym kontekście ciekawa była prezentacja Anny Tatar ze Stowarzyszenia Nigdy Więcej, w której podzieliła się wynikami monitoringu przestępstw na tle nienawiści oraz języka nienawiści także w internecie, który już od 16 lat systematycznie prowadzi stowarzyszenie, likwidując także jego przejawy. Jest to organizacja ekspercka, która zjednoczyła ludzi różnego pochodzenia etnicznego i religijnego oraz różnych poglądów politycznych. Obecny na konferencji współpracownik Stowarzyszenia Nigdy Więcej Rafał Maszkowski nie występował bezpośrednio, ale przygotował referat o czołowym forum głoszenia poglądów antysemickich, Radiu Maryja. Rafał Maszkowski jest głównym w kraju ekspertem w tej kwestii. Referat został udostępniony wszystkim uczestnikom w wersji pisemnej.

Po zakończeniu konferencji jej uczestnicy zostali zaproszeni na prezentację jednego z największych, nowych muzeów w Europie Środkowej i Wschodniej – Muzeum Historii Żydów Polskich, które będzie otwarte w przyszłym roku. Wykład o muzeum wygłosiła jego pracowniczka Barbara Kirshenblatt-Gimblett. Dla wielu uczestników było to szczególnie ciekawe doświadczenie, ponieważ ich przodkowie mieszkali na terenie Polski oraz związanych z nią historycznie ziem Litwy i Białorusi. „Słowo Żydowskie” było patronem prasowym konferencji, a uczestnicy dotrzykali egzemplarze miesięcznika. Dzięki współpracy organizatorów z redakcją powstała także filmowa rejestracja konferencji, którą wykonał Edward Odoner.

Warszawa
Uczestnicy konferencji „Probing the Limits of Tolerance”.
Fot. N. Sineeva-Pankowska

Natalia Sineeva-Pankowska
pracuje nad doktoratem o negacjonizmie i pamięci o Holokauście w Mołdawii. Jest działaczką Stowarzyszenia Nigdy Więcej i korespondentką międzynarodowej, rosyjskojęzycznej gazety „Ewrejskaja Gazeta” w Berlinie.